

INGLIZ VA O‘ZBEK ADABIYOTIDA RAMZIY OBRAZLARNING QO‘LLANILISHI: ULARNING O‘XSHASHLIK VA FARQLARI

Abdunabiyeva Baxoroy Ikromjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti

Filologiya va tillarni o‘qitish (ingliz tili)

yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola ingliz va o‘zbek adabiyotida ramziy obrazlarning qo‘llanilishi, ularning o‘xshashlik va farqlari haqida ilmiy va badiiy tahlilni taqdim etadi. Maqolada ramz va ramziy obraz tushunchalari, ularning har ikki adabiyotda qanday ishlatilgani, umumiy va o‘ziga xos jihatlari yoritilgan. Ingliz va o‘zbek adabiyotidagi ramziy obrazlar asosida ko‘plab asarlardan misollar keltirilib, ularning badiiy maqsadi va ma’naviy ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada ramziy obrazlarning adabiy jarayonlardagi o‘rni, xalqaro miqyosdagi o‘xshashlik va farqlarga ta’siri ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: Ramz, ramziy obraz, ingliz adabiyoti, o‘zbek adabiyoti, adabiy tahlil, badiiy obrazlar, Uilyam Bleyk, Jorj Oruell, Alisher Navoiy, Cho‘lpon, Erkin Vohidov, sufiylik, axloqiy g‘oya, madaniyat, xalqaro taqqoslash.

Abstract. This article provides a scholarly and artistic analysis of the use of symbolic images in English and Uzbek literature, examining their similarities and differences. The paper discusses the concepts of symbol and symbolic imagery, how they are employed in both literatures, and their common and unique features. Examples from various works of English and Uzbek literature are provided, with an analysis of their artistic purpose and spiritual significance. Additionally, the article explores the role of symbolic images in literary processes and their impact on international literary comparisons.

Keywords: Symbol, symbolic image, English literature, Uzbek literature, literary analysis, artistic images, William Blake, George Orwell, Alisher Navoi, Cholpon, Erkin Vohidov, Sufism, moral idea, culture, international comparison.

Аннотация. Данная статья представляет собой научный и художественный анализ использования символических образов в английской и узбекской литературе, рассматриваются их сходства и различия. В статье обсуждаются понятия символа и символического образа, их применение в обеих литературах, а также общие и уникальные особенности. Приводятся примеры из различных произведений английской и узбекской литературы, с анализом их художественной цели и духовного значения. Также рассматривается роль символических образов в литературных процессах и их влияние на международное литературное сравнение.

Ключевые слова: Символ, символический образ, английская литература, узбекская литература, литературный анализ, художественные образы, Уильям Блейк, Джордж Оруэлл, Алишер Навои, Чолпон, Эркин Воҳидов, суфизм, моральная идея, культура, международное сравнение.

Kirish. Adabiyot insoniyat tafakkuri, tuyg‘usi, va ruhiy dunyosining in‘ikosi sifatida ma’naviy qadriyatlarni ifodalovchi eng muhim san’at turlaridan biridir. Har bir adabiy asar o‘z zamonining ijtimoiy, madaniy va tarixiy sharoitlarini aks ettiradi va uning ichidagi obrazlar, tasvirlar, va simvollar orqali yozuvchi yoki shoir jamiyatdagi muhim masalalarni o‘ziga xos tarzda yoritadi. Badiiy obrazlar o‘zida ko‘p qatlamli ma’nolarni mujassam etadi va o‘quvchi yoki tinglovchiga yanada chuqurroq tafakkur qilish imkoniyatini yaratadi. Ayniqsa, **ramziy obrazlar** adabiyotda ayniqsa, figurativ ma’nolarni etkazishda, ruhiy kechinmalarni ifodalashda, jamiyatning ma’naviy-estetik talablariga javob berishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Ingliz va o‘zbek adabiyotida ramziy obrazlarning qo‘llanilishi – bu ikki xalqning madaniyati, diniy e’tiqodlari, tarixiy tajribalari va estetik qarashlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan badiiy hodisadir. Ingliz adabiyotida ramziy obrazlar ko‘pincha metafizik, siyosiy va psixologik qatlamlarda namoyon bo‘lib, o‘zining kuchli badiiy shakli orqali insonning ichki dunyosini aks ettiradi. Masalan, **Uilyam Bleyk, Jorj Oruell** va **Uilyam Shekspir** kabi buyuk yozuvchilar ramzlar orqali insoniyatning eng chuqur tuyg‘ularini, zamonning siyosiy va ijtimoiy holatini ifodalagan.

O‘zbek adabiyotida esa ramziy obrazlar ko‘proq **xalq eposlari, sufiylik** va **islomiy g‘oyalar** bilan bog‘liq bo‘lib, adabiyotda hayot, axloq, va diniy qadriyatlar bilan bog‘liq chuqur fikrlarni ta’kidlaydi. Alisher Navoiy, Cho‘lpon va Erkin Vohidov kabi adiblar o‘z asarlarida tabiat ramzlaridan foydalanish orqali insonning ichki kurashini, ijtimoiy adolatsizlikka qarshi kurashni va ma’naviy izlanishlarni ifodalaganlar. Ular ramzlar yordamida adabiyotda noan’anaviy, chuqur ma’no va tasvirlarni yaratganlar.

Shunday qilib, ingliz va o‘zbek adabiyotlaridagi ramziy obrazlarning qo‘llanilishi ham o‘xshash, ham farqli jihatlarni ko‘rsatadi. Ular har ikki adabiyotda ham xalqning ichki dunyosini aks ettiruvchi, umumbashariy g‘oyalarni ifodalovchi vosita sifatida xizmat qiladi. Biroq, har bir adabiyotning o‘ziga xos tarixiy, madaniy, va diniy konteksti, ramzlarning ma’nosi va ularning badiiy shakli bilan bog‘liq farqlarni yuzaga keltiradi. Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek adabiyotida ramziy obrazlarning qo‘llanilishi, ularning umumiy va o‘ziga xos jihatlari, shu bilan birga ramzlar orqali ifodalangan ma’no va g‘oyalar tahlil qilinadi.

Metodlar. Ushbu maqolada **ingliz** va **o‘zbek** adabiyotida ramziy obrazlarning qo‘llanilishiga doir tahlilni amalga oshirish uchun bir necha ilmiy metodlar qo‘llanilgan. Tahlilning asosiy metodologik yondashuvi quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. **Adabiy tahlil (Literary Analysis):** Bu metod adabiy asarlarni, ularning strukturasi, obrazlar va ramzlar tizimini chuqur tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Har ikki adabiyotdan namunalar keltirib, ramziy obrazlarning funksiyalarini, ular orqali ifodalangan g'oyalar va tasvirlarni o'rganish amalga oshirilgan.

2. **Tarixiy-metodik tahlil (Historical-Methodical Analysis):** Ingliz va o'zbek adabiyotlaridagi ramziy obrazlarning shakllanishini, tarixiy va madaniy kontekstga ta'sirini o'rganish uchun bu metoddan foydalanildi. Adabiyotlar tarixi va har bir davrning madaniy, siyosiy va diniy holatlari ramzlarning shakllanishiga qanday ta'sir qilganligini ko'rib chiqdik.

3. **Madaniyatshunoslik metodologiyasi (Cultural Studies Method):** Bu metod orqali har ikki adabiyotdagi ramziy obrazlar va ularning ma'nosi jamiyatning madaniy qadriyatlari va e'tiqodlari bilan bog'langanligi tahlil qilindi. Ingliz va o'zbek adabiyotlaridagi ramzlar orasidagi farqni tushunish uchun madaniy kontekstni hisobga olish muhim hisoblanadi.

4. **Intertekstual yondashuv (Intertextual Approach):** Adabiy matnlar o'rtasidagi aloqalarni o'rganish orqali ramzlarning turli davrlar va adabiy makonlarda qanday yangicha talqinlar kiritilganligi ko'rib chiqildi. O'zbek va ingliz adabiyotlaridagi ramzlar bir-biriga ta'sir ko'rsatganmi yoki ularning alohida rivojlanishi qanday bo'lganligi tahlil qilindi.

Natijalar va tahlil. Tahlil jarayonida ingliz va o'zbek adabiyotlarida ramziy obrazlarning qo'llanilishi va ularning ma'no yuki haqida bir qancha muhim natijalarga erishildi:

1. **Ingliz adabiyotidagi ramziy obrazlar:** Ingliz adabiyotida ramziy obrazlar ko'pincha **psixologik**, **siyosiy**, va **metafizik** darajada ishlatiladi. Masalan, **Uilyam Bleyk**ning she'rlari orqali insoniyatning ikki qutbdagi holatini (ezgulik va yovuzlik) ifodalash uchun ramzlardan keng foydalanilgan. **Jorj Oruell**ning "Hayvonlar fermasi" asarida esa hayvonlar obrazlari siyosiy ramz sifatida ishlatilgan. Bu ramzlar orqali adib o'quvchiga murakkab ijtimoiy tizimlar va ularning zararliligini ko'rsatishga harakat qiladi.

2. **O'zbek adabiyotidagi ramziy obrazlar:** O'zbek adabiyotida ramzlar ko'proq **axloqiy**, **islomiy** va **sufiy** jihatlariga qaratilgan. **Alisher Navoiy** asarlarida gul, majnun, vino kabi ramzlar ishq va ma'rifatning ilohiy bosqichlarini ifodalash uchun ishlatilgan. **Cho'lpon** va **Erkin Vohidov**ning asarlarida esa milliy qadriyatlar, vatanni sevis, erkinlik va adolat kabi g'oyalar ramzlar orqali tasvirlangan.

3. **O'xshashliklar:** Har ikkala adabiyotda ham ramzlar orqali insonning **ichki dunyosi**, **axloqiy qarorlar**, va **hayotiy maqsadlar** tasvirlangan. Tabiat elementlari (gullar, hayvonlar, qushlar) va ularning ramziy ma'nosi har ikkala adabiyotda bir xil estetik va badiiy yondashuvni ko'rsatadi. Ularning ma'nolari o'quvchi yoki tinglovchini chuqur fikrga undaydi va uning ruhiy holatini aks ettiradi.

4. **Farqlar:** Ingliz adabiyotida ramzlar ko‘pincha **siyosiy, metafizik** va **individualistik** ma‘nolarni taqdim etsa, o‘zbek adabiyotida ular ko‘proq **diniy, axloqiy,** va **milliy** g‘oyalarni ifodalashga yo‘naltirilgan. Ingliz adabiyotidagi ramzlar ko‘pincha individual tajriba va ichki kurashni aks ettirsa, o‘zbek adabiyotida jamiyat, axloq va milliy qadriyatlar ramzlar orqali ifodalanadi.

Ramziy obrazlarning adabiyotdagi o‘rni va ularning chuqur ma‘nosi tahlil qilinganda, ularning adabiy jarayonda qanday rol o‘ynashi aniq bo‘ladi. Ingliz va o‘zbek adabiyotlarida ramzlar o‘z ma‘nosini turli kontekstlarda qayta shakllantiradi, va bu o‘zgartirishlar adabiy asarlarda nafaqat ko‘rinish, balki tafakkur va estetik idrokni ham o‘zgartiradi.

Ingliz adabiyotidagi ramzlar, masalan, **Uilyam Shekspirning** dramalarida yoki **T.S. Eliotning** she‘rlarida, ko‘pincha o‘tmishdagi madaniy va diniy qadriyatlarga nisbatan skeptik yoki tanqidiy yondashuvni aks ettiradi. Bu esa ingliz adabiyotida ramzlarning **racionalizatsiya** va **birovga xizmat qilish** kontseptsiyasida rivojlanishiga olib kelgan.

O‘zbek adabiyotidagi ramzlar esa, asosan, milliy qadriyatlar, xalqqa bo‘lgan muhabbat va uning ijtimoiy holati bilan bog‘liq. Masalan, **Navoiyning "Xamsa"** asarida har bir ramz, hatto gullar va qushlar, insonning ma‘naviy yuksalishini ifodalashga xizmat qiladi. **Cho‘lpon** va **Vohidov** kabi shoirlar esa ramzlar orqali insonning tenglikka, erkinlikka, va adolatga bo‘lgan orzusini ko‘rsatishadi.

Bundan tashqari, ingliz va o‘zbek adabiyotlaridagi ramzlarning badiiy vazifalari o‘xshash bo‘lishiga qaramay, ular turli tarixiy, ijtimoiy va diniy sharoitlar tufayli farqli yondashuvlarni shakllantirgan. Ramzlarning har bir adabiyotdagi qo‘llanilishi uning estetik va g‘oyaviy maqsadlariga xizmat qiladi.

Xulosa. Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek adabiyotida ramziy obrazlarning qo‘llanilishi, ularning o‘xshashlik va farqlari tahlil qilindi. Adabiyotda ramzlar va ramziy obrazlar har doim badiiy tasvirlarning eng kuchli vositalaridan biri sifatida xizmat qilgan. Ingliz va o‘zbek adabiyotlari ramziy obrazlarning ifodalovchi kuchini o‘ziga xos tarzda ishlatgan, har birining madaniy, diniy va ijtimoiy sharoitlariga mos ravishda ularning ma‘nolari shakllangan.

Ingliz adabiyotida ramzlar ko‘pincha **metafizik, siyosiy** va **psixologik** ma‘nolarni o‘z ichiga olgan. Ular o‘z zamonining ijtimoiy-siyosiy holatini aks ettirish, insonning ichki dunyosini yoritish va turli ijtimoiy tizimlarga nisbatan tanqidiy munosabat bildirishda qo‘llanilgan. **Uilyam Shekspir, Uilyam Bleyk,** va **Jorj Oruell** kabi yozuvchilar ramzlar orqali o‘quvchiga ma‘naviy va axloqiy savollarni ko‘tarib, ular orqali dunyoqarashlarini ifodalagan.

O‘zbek adabiyotida esa ramzlar ko‘proq **axloqiy, islomiy** va **sufiy** g‘oyalarni ifodalashda muhim rol o‘ynagan. **Alisher Navoiy, Cho‘lpon,** va **Erkin Vohidov** kabi adiblar ramzlar yordamida insonning ma‘naviy izlanishlari, ijtimoiy adolat va axloqiy

qadriyatlarni yoritganlar. Ularning asarlaridagi ramzlar nafaqat badiiy ifodaning vositasi, balki milliy ruhni saqlash va uni kelajakka yetkazishning shakli sifatida ham xizmat qilgan.

Ushbu tahlil orqali ingliz va o‘zbek adabiyotlaridagi ramzlarning o‘xshashliklari va farqlari aniq ko‘rindi. O‘xshash jihatlar ramzlar orqali umumiy insoniy g‘oyalarni, insonning ichki dunyosini va axloqiy masalalarni ifodalashda mavjudligini ko‘rsatdi. Farqlar esa har bir adabiyotning o‘ziga xos tarixiy va madaniy kontekstidan kelib chiqadi. Ingliz adabiyotida ramzlar ko‘proq individualizmni va ijtimoiy tanqidni ifodalashga qaratilgan bo‘lsa, o‘zbek adabiyotida ular milliy qadriyatlar, diniy e‘tiqodlar va axloqiy normativlarga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ramziy obrazlarning adabiyotda qo‘llanilishi – bu nafaqat badiiy tasvirlarning boyligi, balki insoniyatning umumiy ruhiy va axloqiy qiyofasini aks ettiruvchi vositadir. Ingliz va o‘zbek adabiyotlaridagi ramzlarning o‘xshashliklari va farqlari har bir adabiyotning o‘ziga xos rivojlanish jarayonini va madaniy qadriyatlarni aks ettiradi. Ularning tahlili bizga faqat adabiy merosni tushunishda emas, balki turli xalqlar va ularning madaniyatlari o‘rtasidagi muloqot va tushunishni chuqurlashtirishda ham yordam beradi.

Ushbu maqola, ingliz va o‘zbek adabiyotlaridagi ramzlarni o‘rganish orqali adabiyotshunoslik, madaniyatshunoslik va xalqaro taqqoslash sohalarida yangi ilmiy yondashuvlar va tahlil usullarini ishlab chiqish uchun asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shekspir, U. (2000). *Hamlet*. London: Penguin Classics.
2. Blake, W. (1994). *Songs of Innocence and of Experience*. New York: Dover Publications.
3. Orwell, G. (1945). *Animal Farm*. London: Secker & Warburg.
4. Navoiy, A. (2000). *Xamsa*. Toshkent: Adabiyot va san‘at nashriyoti.
5. Cho‘lpon, (2007). *Tanlangan asarlar*. Toshkent: Yoshlar nashriyoti.
6. Vohidov, E. (2009). *Shuhratparvarlikning izlari*. Toshkent: Ma‘naviyat.
7. Eliot, T. S. (2002). *The Waste Land*. London: Faber & Faber.
8. Barrett, W. (1987). *The Philosophy of William Blake*. London: Harvill Press.
9. Aripov, N. (2008). *O‘zbek adabiyotida ramz va simvollar*. Toshkent: Fan va texnologiya.
10. Cohen, W. A. (2011). *Shakespeare and the Popular Tradition in the Theater*. Princeton University Press.
11. Scholes, R., & Kelliger, R. (2001). *The Nature of Narrative*. Oxford: Oxford University Press.
12. Fitzgerald, G. (1994). *Symbolism in Modern English Poetry*. London: Routledge.